

สรุปและข้อเสนอแนะ

การศึกษาในครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ในการศึกษา 2 ประเด็น ได้แก่ ปรัชญาการณ การก่อเกิด และกระบวนการทุนทางสังคมในชุมชน และเพื่อศึกษากระบวนการทุนทางสังคมกับการป้องกัน อาชญากรรมในชุมชน ข้อมูลเพื่อนำมาตอบวัตถุประสงค์ของการศึกษา มาจากการศึกษาชุมชน 3 ชุมชน ซึ่งได้แก่ ชุมชนตำบลนาบึง ชุมชนตำบลบางเจ้าฉ่า และชุมชนตำบลไม้เรียง โดย การศึกษาใช้เวลาประมาณ 8 เดือน ซึ่งการศึกษาได้ใช้วิธีการศึกษาเชิงคุณภาพ โดยคาดหวังผล การศึกษาว่าจะสามารถสะท้อนให้เห็นรูปธรรมของการประยุกต์ใช้ทางทางสังคมเพื่อใช้ในการแก้ไข ปัญหา ทั้งในมิติของการประยุกต์ใช้ทุนทางสังคมในฐานะเป็นมรรควิธี (means) ในการป้องกัน อาชญากรรม ซึ่งอาจจะแตกต่างหลากหลายไปตามพื้นที่ และให้มิติของรูปธรรมการประยุกต์ให้ เกิดทุนทางสังคมในฐานะเป้าหมายของ (end) คือการเสริมสร้างทุนทางสังคมเพื่อให้ชุมชน สามารถมีความเข้มแข็ง การศึกษาในครั้งนี้ได้พยายามสะท้อนถึงสิ่งที่เป็นรูปธรรมของชุมชน 3 ชุมชนใน พื้นที่ที่แตกต่างกันในฐานะที่ได้รับการยอมรับว่ามีรูปธรรมของกระบวนการทุนทางสังคม ที่มีผลกับ อาชญากรรม ด้วยข้อจำกัดในการศึกษาบางประการในการเก็บรวบรวมข้อมูล ซึ่งอาจส่งผลต่อ ความสมบูรณ์ของเนื้อหาสาระ การวิเคราะห์ปรัชญาการณของชุมชนนี้จึงย่อมอาจเป็นไปตามข้อจำกัด

การดำรงอยู่ของชุมชนจากอดีตถึงปัจจุบันของชุมชนที่ศึกษา ซึ่งทั้ง 3 ชุมชนมีประวัติ ศาสตร์ชุมชนมาเป็นเวลานานร้อยปี ผ่านการเปลี่ยนแปลงจากสภาพสังคมดั้งเดิม ที่มีวิถีการผลิต แบบเกษตรกรรมเพื่อการยังชีพ มาสู่วิถีการผลิตเพื่อการค้าภายใต้แนวคิดแบบทุนนิยม การเอาตัวรอด ของชุมชนเกษตรดั้งเดิมที่แสดงให้เห็นทุนทางสังคมทั้งที่อยู่ในรูปฐานทรัพยากร ความรู้ภูมิปัญญา และทุนมนุษย์ซึ่งได้แก่สมาชิกในชุมชน และมีการปรับเปลี่ยนทุนชุมชน ให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลง ที่เกิดขึ้น จากผลกระทบที่ชุมชนได้รับเมื่อถูกกระแสแห่งการพัฒนาประเทศไปสู่ความทันสมัยเข้ากระทบ ต่อวิถีชีวิต และวิถีการผลิตของชุมชน การดำรงอยู่ของชุมชนโดยไม่เกิดภาวะล่มสลายไปเกิดจาก การปรับตัว การพลิกฟื้น และการประยุกต์ทุนเดิมและการสร้างทุนใหม่ขึ้นมาให้สอดคล้องกับบริบทที่ เปลี่ยนแปลง ทำให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างเท่าทันการเปลี่ยนแปลงและสามารถ สร้างทางเลือกในการดำรงชีวิตของตนเองได้อย่างมีศักดิ์ศรี และนำไปสู่การสร้างความเข้มแข็งให้ กับชุมชนได้สืบเนื่องต่อไป

การก่อรูปของทุนทางสังคมทั้งที่ดำเนินมาตั้งแต่ในอดีต และพัฒนาการของทุนทาง สังคมที่เกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน ที่ศึกษาผ่านกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี สามารถ

การก่อรูปของทุนทางสังคมทั้งที่ดำเนินมาตั้งแต่ในอดีต และพัฒนาการของทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นในช่วงการเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน ที่ศึกษาผ่านกรณีศึกษาทั้ง 3 กรณี สามารถสะท้อนให้เห็นความเชื่อมโยงของทุนต่าง ๆ ในชุมชนที่มีความเกี่ยวพันกันอย่างไม่สามารถกล่าวแยกจากกันได้ ความเข้มแข็งของชุมชนทั้ง 3 แห่ง เกิดขึ้นจากฐานของทรัพยากรที่ส่งผลต่อวิถีชีวิตที่มีความแตกต่างกัน ได้แก่ ชุมชนนาบึง มีธรรมชาติของที่ราบแคบ ๆ ของจังหวัดน่านเป็นที่สูง ชุมชนบางเจ้าฉ่าซึ่งที่ราบลุ่มน้ำภาคกลางของจังหวัดอ่างทอง และชุมชนไม้เรียงสวนยางของจังหวัดนครศรีธรรมราช การมีฐานทรัพยากรที่แตกต่างกัน ทำให้แต่ละท้องถิ่นมีการทำมาหากิน การสร้างผลผลิตเพื่อการยังชีพ และกระบวนการผลิตที่แตกต่างกันออกไป นำไปสู่การสร้างทุนความรู้ในวิถีการผลิต และวิถีการดำรงชีวิตในชุมชนที่แตกต่างกันออกไปด้วย หากแต่อยู่บนพื้นฐานของระบบความสัมพันธ์แบบพึ่งพาอาศัยกันภายในชุมชน การแลกเปลี่ยนแรงงาน การเฉลี่ยทุกข์เฉลี่ยสุข ร่วมกันสร้างบ้านแปงบ้าน และแก้ปัญหาชุมชนที่เกิดขึ้นและส่งผลต่อการดำรงอยู่ของชุมชน การร่วมแรงร่วมใจกันลงมือทำสิ่งอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ขึ้นในชุมชน เช่น ทำถนน ขุดคลอง สร้างวัด สร้างโรงเรียน หรือการเอาแรงในงานบุญ งานกุศล งานสาธารณประโยชน์ ที่ต้องการความเสียสละในแรงกาย ทุนทรัพย์ หรือแม้กระทั่งที่ดิน เพื่อเป็นใช้ประโยชน์ร่วมกัน สิ่งต่าง ๆ เหล่านี้ได้ก่อรูปขึ้นเป็นสิ่งที่เรียกว่า “ทุนทางสังคม” ที่ดำรงอยู่ในชุมชน

สรุป

ปรากฏการณ์การก่อเกิดกระบวนการทุนทางสังคม

วิถีชีวิตในชุมชนก่อนเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจเพื่อการค้า จะผูกพันและสอดคล้องไปกับฐานธรรมชาติ ทรัพยากรธรรมชาติไม่ว่าจะเป็นป่า แม่น้ำ ที่ดิน ฯลฯ ล้วนเป็นฐานทรัพยากรที่คนต้องพึ่งพาอาศัยเพื่อให้ได้มาซึ่งสิ่งที่จำเป็น การได้มาซึ่งสิ่งจำเป็นในการดำรงชีวิตไม่ว่าจะเป็นอาหาร การสร้างที่อยู่อาศัย เสื้อผ้า และไม่สามารถยึดถือครอง หรือใช้ได้คนเดียวโดยลำพัง ปัจเจกชนในชุมชนต้องอาศัยความช่วยเหลือจากบุคคลอื่น ๆ ในรูปแบบต่าง ๆ ก่อให้เกิดสายใยหรือสายสัมพันธ์ในรูปของเครือญาติ ซึ่งต่างฝ่ายต่างมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน และระบบความสัมพันธ์นี้ดำรงอยู่โดยมีบรรทัดฐานหรือกรอบกติกา สำหรับการปฏิบัติต่อกันหลายด้าน โดยบรรทัดฐานหลักคือบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน ซึ่งทั้งความไว้วางใจซึ่งกันและกันและบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกันนี้ ถือว่าเป็นทุนทางสังคมของชุมชน เพราะชุมชนได้อาศัยทุน

ทางสังคมนี้เป็นเครื่องมือที่จะช่วยให้เกิดความร่วมมือกันในด้านต่าง ๆ เพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายในการดำรงชีวิต

ชุมชนที่ศึกษาอาศัยสิ่งที่มีอยู่ตามธรรมชาติมาปรับเปลี่ยนและสร้างสรรค์ เพื่อให้สามารถตอบสนองต่อความต้องการจำเป็นในการดำรงชีวิต ธรรมชาติเป็นแหล่งเรียนรู้ ที่ชุมชนในอดีตดำเนินการรู้ผ่านการสังเกต การลองผิดลองถูก มาเป็นเวลานาน ในพื้นที่ศึกษาทั้ง 3 แห่ง ซึ่งมีสภาพภูมิศาสตร์ที่แตกต่างกัน ได้สะท้อนให้เห็นถึงพึงพิงธรรมชาติ ซึ่งแต่ละพื้นที่ทั้งสามแห่งยังอุดมไปด้วยทรัพยากรธรรมชาติหลากหลายชนิด ซึ่งคนในชุมชนได้อาศัยเป็นแหล่งอาหาร และแหล่งหาวัสดุสิ่งของมาใช้เพื่อ สร้างบ้านและเครื่องมือทำมาหากิน การเก็บหาของป่า การจับปลาในลำน้ำ หรือการจับกบเขียดในทุ่งนา เป็นวิถีชีวิตที่คนเฒ่าคนแก่ในหมู่บ้านคนแล้วคนเล่า สามารถรำลึกและพูดถึงได้ การพึ่งพิงธรรมชาติต้องเกิดขึ้นบนความเข้ามาร่วมมือกันช่วยเหลือกันเพื่อออกไปหาอาหาร หรือ และนำกลับมาแบ่งปันกัน นอกจากนี้การเก็บหาอาหารจากธรรมชาติ และการพึ่งพิงธรรมชาติต้องวางอยู่บนจิตสำนึกร่วมกันของคนในชุมชนในเรื่องการเก็บหาแต่พอมีพอกิน และการดูแลรักษาความสมดุลทางธรรมชาติเพื่อให้ชุมชนสามารถพึ่งพิงฐานทรัพยากรที่มีอยู่ได้อย่างยั่งยืน สิ่งเหล่านี้นับได้ว่าเป็นทุนทางสังคมที่ช่วยให้คนในชุมชนสามารถดำรงชีวิตอยู่ได้อย่างมั่นคง และก่อให้เกิดการสร้างระบบของความร่วมมือ กฎเกณฑ์กติกา ของคนในชุมชนในการอยู่ร่วมกับธรรมชาติ และแบ่งปันการเข้าถึงทรัพยากร การร่วมกันสร้างสรรค์ความรู้ บนความไว้วางใจ การร่วมทุกข์ร่วมสุข และการช่วยเหลือกัน จึงเป็นทุนทางสังคมที่ได้ก่อตัวขึ้นในยุคนี้ ซึ่งเป็นเงื่อนไขปัจจัยหลักในการป้องกันการเกิดความขัดแย้งในชุมชน

ในพื้นที่ศึกษา 3 แห่ง แต่ละแห่งผ่านประสบการณ์ ปลุกข้าว ทำนา เพื่อการยังชีพซึ่งการจะทำนาเพื่อให้ได้ข้าวในการบริโภค และมีบางส่วนเหลือสำหรับการทำบุญและนำไปขายหรือแลกเปลี่ยนสิ่งที่จำเป็นอื่น ๆ นั้นมิใช่ทำได้โดยง่าย คนในชุมชนต้องมีการร่วมมือช่วยเหลือกันหลาย ๆ ด้าน เช่น การท่อน้ำ จัดสรรแบ่งปันน้ำเพื่อนำมาใช้ทำนา การหาพันธุ์ข้าว การร่วมแรงกันดำนาและเกี่ยวข้าว การแก้ปัญหาเมื่อเกิดวิกฤตของการปลุกข้าวไม่เพียงพอกับการบริโภค ฯลฯ ซึ่งการที่จะทำให้อะไรเหล่านี้บรรลุเป้าหมายได้ คนในแต่ละชุมชนจะต้องมีการสร้างบรรทัดฐานหรือกฎเกณฑ์กติกาสำหรับการร่วมกันทำกิจกรรมต่าง ๆ เช่น การร่วมงาน การแบ่งงาน การแบ่งปันพันธุ์พืช การแบ่งปันและแลกเปลี่ยนผลผลิต ฯลฯ การศึกษากระบวนการที่คนเข้าทำกิจกรรมที่สำคัญต่อการดำรงชีวิตคือการทำนาร่วมกัน จะช่วยให้เห็นการก่อรูปของทุนทางสังคมได้ชัดเจนขึ้น นอกจากนวัตกรรมการผลิตเพื่อยังชีพยังได้สร้างระบบความสัมพันธ์ระหว่างชาวนาด้วยกันเพื่อแลกเปลี่ยนแรงงาน สร้างความสนุกสนานรื่นเริงในการทำงาน สร้างขวัญและกำลังใจในการทำงานและสร้างระบบการพึ่งพาอาศัยกันเพื่อความมั่นคงปลอดภัยในการทำมาหากิน ข้าวจึงไม่เพียงแต่เป็นอาหาร

หลักเท่านั้น ยังเป็นที่มาของระบบความสัมพันธ์และวัฒนธรรมของผู้ที่อยู่ในชุมชนหมู่บ้านเดียวกัน ความรู้สึกเป็นคนหมู่บ้านเดียวกันพวกเขาด้วยกัน การเกิดขึ้นจากกิจกรรมต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตที่ดำเนินต่อเนื่องไปเกือบตลอดทั้งปี

วิธีการผลิตในอดีตซึ่งไม่สามารถดำเนินการเองได้โดยลำพังจะมีกระบวนการระดมคนมาช่วยกันทำงานที่ไม่สามารถให้เสร็จได้โดยลำพัง โดยในเขตพื้นที่ภาคเหนือ เรียกว่า “เอามือ” หรือในพื้นที่ภาคใต้ “ซอมมือ” เป็นต้น การร่วมแรงในการผลิตบางอย่างซึ่งจะอยู่บนพื้นฐานของความไว้วางใจ (trust) และความเกื้อกูลระหว่างกัน และส่วนใหญ่คนที่จะมาช่วยเหลือกันก็ต้องอยู่ในแวดวงที่เคยผูกพันใกล้ชิดเป็นหลักปฏิบัติหรือบรรทัดฐานของการร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ระบบการเอาแรงจึงเป็นระบบที่ให้หลักประกันกับคนในชุมชนว่า เมื่อถึงยามจำเป็นจริง ๆ ก็จะสามารถหาคนมาช่วยเหลือแรงงานได้ การอาศัยความร่วมมือช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ในชุมชนเป็นลักษณะของการพึ่งพาอาศัยกัน

เป้าหมายในการดำรงชีวิต ได้เริ่มเปลี่ยนแปลงจากการผลิตเพื่อบริโภค ไปสู่การผลิตและการบริการเพื่อให้ได้ผลตอบแทนที่เป็นเงิน ทุนทางสังคม ซึ่งเดิมได้รับการสร้างสรรค์ขึ้นมาเพื่อสนองเป้าหมายการดำรงชีวิตแบบหนึ่ง แต่อาจเกิดข้อจำกัดในการที่คนจะใช้เป็นเครื่องมือภายใต้สถานการณ์ และเป้าหมายที่แตกต่างกันออกไป ผลจากการศึกษาในพื้นที่ทั้งสามแห่ง ซึ่งได้เลือกมาเพื่อให้เห็นภาพของทุนทางสังคมในยุคเศรษฐกิจเพื่อการค้า ได้แสดงให้เห็นว่า แต่ละชุมชนเลือกปรับเปลี่ยนวิธีการดำรงชีวิตที่มีความแตกต่างกัน

ชุมชนนาบึง ซึ่งทำการเกษตร นาข้าว ปลูกข้าวโพด ยังคงทำต่อไป แต่ได้ปรับเปลี่ยนวิถีชีวิตและพลังพื้นพลังชุมชนจากปัญหาเสียดินที่เข้ามาในชุมชน โดยการนำเอาทุนเดิมที่ชุมชนมีอยู่มาปรับเปลี่ยน ประยุกต์ และแก้ไขปัญหาคือต้นเหตุของการเข้าไปเกี่ยวกับยาเสพติดของคนในชุมชน เกิดเป็นการรวมกลุ่ม สร้างนวัตกรรมในการแก้ไขปัญหาคืออื่น ๆ ของชุมชน มีความตั้งใจ ร่วมแรงร่วมใจกันสร้างชุมชน ไปสู่เป้าหมายของการกินดีอยู่ดี เป็นชุมชนที่มีความสามัคคี ทำให้ชุมชนเกิดความภาคภูมิใจในทุนความรู้ที่ถูกสร้างขึ้นในชุมชน นำไปสู่การปรับตัวของทุนทางสังคม ก่อให้เกิดการร่วมมือร่วมใจกัน และร่วมกันกำหนดกฎเกณฑ์ กติกา ของการทำงานร่วมกัน และการอยู่ร่วมกันในชุมชนพัฒนา

ชุมชนบางเจ้าฉ่า อาศัยฐานทรัพยากรและทุนทางสังคมที่มีอยู่ ทำกิจกรรมการบริการ เรียกว่า “การท่องเที่ยวแบบ โฮมสเตย์” ด้วยความงามของธรรมชาติ และวิธีการผลิตที่อยู่รอบ ๆ ชุมชน เช่น แม่น้ำน้อย วัดที่สำคัญ ลักษณะของการสร้างบ้านเรือน กิจกรรมที่เกิดขึ้นจากวิธีการผลิตที่น่าสนใจ เช่น การทำเครื่องจักสาน ที่ดำรงอยู่ในฐานะของภูมิปัญญา ที่กลายเป็นทุนสำคัญที่ชุมชนสามารถใช้ประโยชน์ในการสร้างอาชีพให้แก่คนในชุมชน และนำไปสู่การปรับเปลี่ยนทุน

สังคมให้สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงของสังคม เช่น ผลิตเครื่องจักรสาน การร่วมมือในการให้บริการ นักท่องเที่ยว การทำงานในรูปของกลุ่ม และการแก้ปัญหาต่าง ๆ ร่วมกันของคนในชุมชน

ชุมชนไม้เรียง ที่อาศัยทุนมนุษย์ ที่เป็นสมาชิกในชุมชน โดยเฉพาะผู้นำที่สามารถ กระตุ้นสร้างให้สมาชิกในชุมชนใช้ศักยภาพของตนเอง ร่วมกันเรียนรู้ ร่วมคิดร่วมทำ แก้ไขปัญหา และเป็นต้นแบบของชุมชนเพื่อการเรียนรู้ที่ พัฒนาอย่างต่อเนื่อง และสามารถการปรับเปลี่ยนวิถี การผลิตและวิถีการดำรงชีพเพื่อให้ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้ภายใต้ระบบทุนนิยม อย่างรู้เท่าทัน และสามารถสร้างอำนาจต่อรองให้แก่ชุมชน

การศึกษาในชุมชนต่าง ๆ ทั้งสามพื้นที่ แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนถึงความสำคัญของทุน ทางสังคม ในฐานะเป็นเครื่องมือที่จะทำให้ชุมชนบรรลุเป้าหมาย ทุนทางสังคมเป็นระบบของความ สัมพันธ์ที่คนสร้างขึ้นในรูปแบบของการร่วมมือกัน เพื่อให้เกิดพลัง ความสามารถ และโอกาสใน การทำสิ่งต่าง ๆ ให้บรรลุเป้าหมาย ความรู้และระบบความสัมพันธ์ที่คนสร้างขึ้นทั้งระหว่างคนกับ คนด้วยกันเอง และระหว่างคนกับธรรมชาติ รวมไปถึงระบบความสัมพันธ์กับสิ่งเหนือธรรมชาติ ได้ นำไปสู่ระบบคิด และการปฏิบัติในการการสร้างระเบียบกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานของการร่วมมือ กัน โดยเฉพาะบรรทัดฐานของการพึ่งพาอาศัยกัน การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน การร่วมมือร่วมใจกัน การไว้ใจซึ่งกันและกัน ความเห็นอกเห็นใจและความเป็นทุกข์เป็นร้อนร่วมกันเพื่อต้องเผชิญกับ ภาวะวิกฤตหรือปัญหาต่าง ๆ สิ่งเหล่านี้ถือว่าเป็นมิติของทุนทางสังคมที่สำคัญ เพราะเป็นเรื่องของ จิตสำนึกที่คนได้สร้างขึ้นจากการที่ได้เข้ามาร่วมมือกัน ส่วนโครงสร้างของความสัมพันธ์ก็จะเป็นไป ในรูปของเครือข่าย ระบบอาวุโส

เมื่อสภาพการณ์ของสังคมเปลี่ยนแปลงไปสู่ยุคของการผลิตเพื่อการค้า ชุมชนได้รับผล กระทบ ของการเปลี่ยนแปลงในหลาย ๆ ด้าน โดยเฉพาะวิถีของการผลิตเพื่อยังชีพเปลี่ยนเป็นวิถี การดำรงชีวิตก็เริ่มปรับเปลี่ยนไปสู่ความต้องการเงินตรามากขึ้น การร่วมมือช่วยเหลือกันตามแบบ ที่เคยเป็นมาเริ่มแปรเปลี่ยนไป ในชุมชนทั้ง 3 แห่ง ได้มีความพยายามที่จะปรับเปลี่ยนวิถีการดำรง ชีวิตหลาย ๆ ด้าน และใช้ประสบการณ์ของการที่คนในชุมชนได้เข้ามาร่วมมือกันเพื่อให้สามารถ บรรลุเป้าหมาย อาทิ ชุมชนไม้เรียงแสดงให้เห็นถึงความสามารถของชุมชนในเป็นชุมชนแห่งการ เรียนรู้ และทุนทางสังคม ที่คนในชุมชนได้สร้างขึ้นมาเป็นพื้นฐานของการปรับตัวเข้าสู่ระบบ เศรษฐกิจเพื่อการค้าเป็นอย่างดี และขยายไปสู่การเรียนรู้ในเรื่องอื่น ๆ กรณีศึกษาในชุมชนทั้งสาม แห่งได้สะท้อนแบบแผนความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนไปจากในอดีตอยู่บ้าง โดยระบบความสัมพันธ์ที่เกิด ขึ้นจากการปรับตัวไปสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า เริ่มมีลักษณะเป็นทางการมากขึ้น โครงสร้างของ ความสัมพันธ์ได้มีการเปลี่ยนแปลงไป มีการจัดตั้งองค์กรชุมชน กฎเกณฑ์กติกาของชุมชน อย่างไรก็ตาม การเปลี่ยนแปลงในแบบแผนความสัมพันธ์ ไม่ได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของ

ความสัมพันธ์ในชุมชนมากนัก ทูทางสังคมที่ดำรงอยู่ ผ่านกระบวนการปรับตัว ก่อให้เกิดกระบวนการสะสมทุนทางสังคมสืบเนื่องมา ได้แก่

ระบบคิด เป็นมิติของกระบวนการทุนทางสังคมที่สะท้อน ความสัมพันธ์ เครือข่ายภายในชุมชน แม้การเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้าทำให้คนต้องมีการพึ่งพาอาศัยกันในด้านแรงงานน้อยลง แต่ความจำเป็นต้องร่วมมือกันด้านเป็นวิธีการปฏิบัติก็ยังคงดำรงอยู่ เช่น การเอื้อเพื่อเผื่อแผ่การออมเงินร่วมกัน การร่วมกันลงทุน การร่วมกันจัดงาน การหาตลาด หรือการร่วมกันทำงานต่าง ๆ ของชุมชน ฯลฯ ซึ่งการที่คนจะมาร่วมมือร่วมใจกันได้อย่างยั่งยืนและต่อเนื่อง คนจะต้องมีความไว้วางใจซึ่งกันและกัน (trust) ต้องมีจิตสำนึกสาธารณะ ไม่เห็นแก่ประโยชน์ของตนเองเพียงอย่างเดียว รวมทั้งมีความกระตือรือร้นที่จะทำงานเพื่อส่วนรวม สามารถสะท้อนได้จากกรณีศึกษาของทั้ง 3 ชุมชน ที่ได้แสดงให้เห็นว่า เมื่อชุมชนเริ่มเข้าสู่ยุคเศรษฐกิจเพื่อการค้า คนในชุมชนได้อาศัยทุนทางสังคมเดิมที่เคยมีมาก่อนเป็นพื้นฐานในการปรับตัวเข้าสู่ระบบความสัมพันธ์แบบใหม่ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่เคยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประสบการณ์การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเอื้ออาทร ระบบการอยู่ด้วยกันแบบร่วมทุกข์ ร่วมสุขมาร่วมกันดำเนินกิจการต่าง ๆ ด้วยความไว้วางใจ และการยอมเสียสละเวลาหรือประโยชน์ส่วนตัวบางอย่าง เพื่อทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดระบบความสัมพันธ์ และระบบการปฏิบัติแบบร่วมมือร่วมใจ ซึ่งเป็นมิติที่สำคัญของทุนทางสังคม นำไปสู่การร่วมกันวางกติกา มาตรการทางสังคม ขึ้นมารองรับการดำเนินต่าง ๆ จำเป็นต้องมีกฎเกณฑ์กติกา กลายเป็นบรรทัดฐานที่ทุกคนร่วมกันปฏิบัติ

โดยการกระจายทรัพยากรอย่างเป็นธรรม เฉลี่ยสุข เฉลี่ยทุกข์ ร่วมกันในชุมชนทำให้สามารถทำกิจการหรือดำเนินการได้บรรลุเป้าหมาย ซึ่งมีนัยถึงผลได้ที่เกิดขึ้นกระจายสู่สมาชิก ในระบบความสัมพันธ์อย่างเสมอภาค ในชุมชนทั้ง 3 แห่ง กระบวนการทุนทางสังคมได้สร้างระบบที่ทำให้มีการกระจายผลได้อย่างเป็นธรรม ทำให้คนที่เข้ามาร่วมในกิจกรรมต่าง ๆ มีความขัดแย้งกันน้อย หรือหากมีก็สามารถแก้ไขความขัดแย้งได้โดยไมยาก ทำให้ระบบความสัมพันธ์มีความยั่งยืน คนมีความผูกพันอยู่กับกลุ่มหรือองค์กร เพราะกลุ่มหรือองค์กรสามารถตอบสนองเป้าหมายของสมาชิกได้

ซึ่งผลกระทบจากกระบวนการทุนทางสังคมก่อให้เกิดผลดีต่อชุมชน ในแง่ความสอดคล้องกับการลดเงื่อนไขของการเกิดอาชญากรรมในชุมชน จากการที่สมาชิกเข้ามาสัมพันธ์กันหลาย ๆ ด้าน ที่สำคัญคือการทำให้เกิดพลังในการต่อสู้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายทางเศรษฐกิจ เป็นบรรทัดฐานของการพึ่งพาซึ่งกันและกัน บรรทัดฐานนี้กลายเป็นสิ่งที่กลุ่มมีอยู่ร่วมกันความมั่นใจของสมาชิกที่เชื่อว่า จะได้รับความช่วยเหลือเมื่อต้องการ หรือความรู้สึกร่วมทุกข์ร่วมสุข คือเมื่อเห็นคนอื่นประสบปัญหา อุปสรรค วิกฤตก็พร้อมจะช่วยเหลือ ซึ่งในขณะเดียวกันผู้ช่วยเหลือก็

สามารถคาดหวังได้ว่า เมื่อตนเองประสบภาวะวิกฤต ก็จะได้รับความช่วยเหลือด้วยเช่นกัน สิ่งเหล่านี้คือเป็นการลดเงื่อนไขของการโอกาสเกิดเหตุอาชญากรรม เพราะสายใยทางสังคม (Socialites/network) และเครือข่าย จะช่วยให้บุคคลที่เข้ามาสัมพันธ์กันสามารถสร้างกลไกและทำให้นักเกิดพันธะทางสังคม

กระบวนการทุนทางสังคมที่เกิดขึ้นในชุมชนว่ามี องค์ประกอบทั้งภายนอกและภายใน ซึ่งไม่อาจแยกออกจากกัน โดยองค์ประกอบภายในประกอบด้วย สมาชิกในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นผู้นำชุมชน สมาชิกอื่น ภายใต้เงื่อนไขของเครือข่าย ฐานความรู้ วัฒนธรรมภูมิปัญญาของชุมชน อีกทั้งมีส่วนของกระบวนการที่เป็นระบบคิด ที่มีความเป็นนามธรรมสูง ระบบคิดดังกล่าวจะมีทั้งส่วนที่มีมาแต่ดั้งเดิม อันได้แก่ ความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม ขนบธรรมเนียมประเพณี วัฒนธรรม ภูมิปัญญาที่ปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนได้สืบทอดมาจากบรรพชนในอดีต นอกจากนี้ ระบบคิดอีกส่วนหนึ่งอาจจะมาจากสิ่งที่ได้เรียนรู้ในปัจจุบัน ซึ่งก็รวมทั้งความเชื่อ ศรัทธา ค่านิยม หรือธรรมเนียมปฏิบัติแบบใหม่ สำหรับสาระหลักที่อยู่ในระบบคิดดังกล่าวได้แก่ ระบบคิดที่เกิดจากค่านิยมที่มีการเอื้ออาทรต่อกัน มีการต่างตอบแทนกัน มีความไว้วางใจระหว่างกัน และมีความสามัคคีกัน ฯลฯ เหล่านี้เป็นต้น ส่วนของรูปแบบ ที่เป็นวิธีปฏิบัติ จะเป็นส่วนที่มีความสัมพันธ์กับส่วนที่เป็นระบบคิด นั้นหมายความว่า เมื่อปัจเจก กลุ่ม องค์กร สถาบัน หรือชุมชนมีระบบคิดเกี่ยวกับค่านิยมในการช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ระบบคิดดังกล่าวก็จะส่งผลให้สมาชิกมีการปฏิบัติต่อกันด้วยความเอื้ออาทรและมีความร่วมมือกัน ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน เกิดกระบวนการขัดเกลาทางสังคมในครอบครัว การเรียนรู้ในระดับต่าง ๆ ในชุมชน และการจัดระเบียบทางสังคม (เกิดกลุ่ม/องค์กร/สถาบัน/เครือข่ายในชุมชน) รวมทั้งการเกิดมาตรการทางสังคม/การควบคุมทางสังคม (กฎบ้าน) เป็นต้น โดยระบบคิด และวิธีปฏิบัติ จะถูกแวดล้อมด้วยองค์ประกอบภายนอกอันได้แก่ปัจจัยภายนอกต่าง ๆ ที่เป็นทั้งรูปธรรม (เงินทุนจากภายนอก เครื่องมือที่ได้รับความช่วยเหลือจากภายนอก บุคลากร หรือนักวิชาการจากภายนอก) และนามธรรม (ความช่วยเหลือทางวิชาการจากภายนอก ข้อมูลข่าวสาร ความรู้ ต่าง ๆ จากภายนอก) รวมทั้งผลที่เกิดจากระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง การปกครอง วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม และเทคโนโลยีจากภายนอก ก่อให้เกิดผลลัพธ์จะเป็นส่วนที่เกิดจากผลของการที่สมาชิกมีระบบคิดและวิธีการปฏิบัติอาจจะอยู่ในรูปของทรัพยากร พลังที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม หรือเป็นทุนในรูปแบบต่าง ๆ ที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม อาทิ ทุนที่เป็นตัวเงิน (ทุนในรูปของกองทุนชุมชน) ทุนมนุษย์ (แรงงานที่มีการลงแรงช่วยเหลือกัน) ทุนทรัพยากรธรรมชาติ (มีป่าไม้ที่เป็นป่าของชุมชน) ทุนภูมิปัญญา (มีความรู้ที่เป็นภูมิปัญญาของชุมชน) โดยที่ทรัพยากร หรือทุนต่าง ๆ เหล่านี้ เป็นของชุมชน หรือเป็นของสาธารณะที่สมาชิกในชุมชนสามารถเข้าถึงและมาใช้ประโยชน์ได้

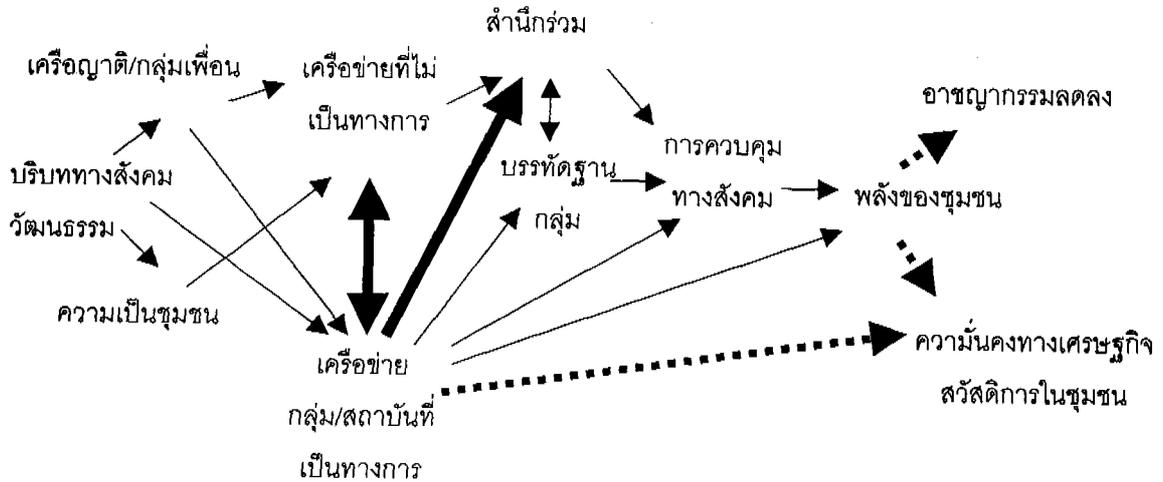
หากจะพิจารณาโดยภาพรวมแล้ว พลังที่เกิดจากทุนทางสังคมนอกจากจะส่งผลต่อการขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนแล้ว เพราะความสัมพันธ์ของคนในชุมชนที่อยู่บนฐานของความไว้วางใจกัน มีความเอื้ออาทรกัน มีการพึ่งพาอาศัยกัน และช่วยเหลือเกื้อกูลกัน จะทำให้เกิดการเรียนรู้ และสามารถถ่ายทอดเรียนรู้ร่วมกันในชุมชนได้ นอกจากนี้ การแบ่งปันของคนในชุมชน ในวิถีชีวิตจะทำให้เกิดการกระจายทรัพยากรภายในชุมชน ไม่ว่าจะเป็นเรื่องของแรงงาน เงินทุน ทรัพยากรต่าง ๆ ซึ่งก็รวมไปถึงทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในชุมชน และทรัพยากรที่มาจากภายนอกชุมชน อันได้แก่ ความรู้ในการจัดการ ข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ เงินทุนที่มาจากความช่วยเหลือจากภายนอก วัสดุอุปกรณ์ เครื่องมือ เครื่องจักร ฯลฯ รวมทั้งทรัพยากรบุคคล (วิทยากร นักวิชาการ)

ความเป็นไปได้ของกระบวนการทุนทางสังคมกับการป้องกันอาชญากรรมของชุมชน

จากการที่การศึกษาในครั้งนี้ไม่ได้มุ่งทำความเข้าใจทุนทางสังคมในฐานะเป็นพลังหรือปัจจัยการผลิตในเชิงเศรษฐกิจชุมชน ซึ่งทุนทางสังคมมักถูกมองว่าเกี่ยวข้องมาตั้งแต่ต้น แต่การที่มนุษย์จะมีชีวิตทางสังคมที่มีความสุขมั่นคงปลอดภัยคงไม่สามารถขึ้นอยู่กับประเด็นทางเศรษฐกิจประการเดียว ทุนทางสังคมจึงน่าจะมีการนำมาประยุกต์ใช้ในบริบททางสังคม จากการศึกษาพบประเด็นในการนำทุนทางสังคมมาใช้ในการป้องกันอาชญากรรม ในฐานะเป็นเครือข่าย อันได้แก่ ความเป็นเครือญาติ กลุ่มเพื่อนที่เป็นเครือข่าย บนพื้นฐานของอิทธิพลของ ความคิดความเชื่อ ของชุมชนตลอดจนหลักการทางพระพุทธศาสนาที่ชุมชนยึดถือปฏิบัติ ที่ทำให้เกิดสำนึกร่วมพันธะทางสังคม การเอื้ออาทรช่วยเหลือระหว่างกัน เป็นบรรทัดฐานและการควบคุมทางสังคม และยังคงอาศัยปัจจัยแวดล้อมของความเป็นชุมชนที่เป็นส่วนเสริมให้ทุนทางสังคมดำรงอยู่ได้ ซึ่ง ได้แก่ ฐานทางทรัพยากร และการสนับสนุนอย่างมากของหน่วยงานของรัฐ และการเป็นเครือข่ายที่เป็นทางการที่ส่งผลให้เกิดสำนึกร่วมและนำไปสู่การควบคุมทางสังคมเช่นเดียวกันการเครือข่ายระหว่างบุคคลจะเป็นพลังของชุมชนที่จะแก้ไขปัญหาอาชญากรรม และเกิดความมั่นคงทางเศรษฐกิจ และเกิดเป็นสวัสดิการชุมชนต่อไป

ภาพที่ 8.1

คำอธิบายเชิงระบบของทุนทางสังคมกับการป้องกันอาชญากรรม

ตัวแบบของกระบวนการทุนทางสังคมกับป้องกันอาชญากรรม

ซึ่งการดำเนินกิจกรรมเพื่อการป้องกันอาชญากรรมแม้ว่า องค์ประกอบภายในจะเป็นหลักที่มีความสำคัญ แต่จำเป็นต้องพิจารณาความเหมาะสม ระหว่างระบบการทำงานของเจ้าหน้าที่รัฐ ที่เป็นทางการ กับวิถีชีวิตของชุมชนที่ไม่เป็นทางการ ว่าควรจะนำมาใช้อย่างไรในประเด็นปัญหาใดบ้าง ซึ่งปัจจุบันเป็นอุปสรรคที่เกิดขึ้นมีสาเหตุมาจากการขาดความเข้าใจในการทำงานในชุมชนของหน่วยงานตำรวจ ที่มีการทำงานแบบแยกส่วนตามหน้าที่ความรับผิดชอบของหน่วยงาน ซึ่งเป็นลดทอนความสามารถในการจัดการตนเองของชุมชนในการป้องกันอาชญากรรม และโดยหลักการแล้ว ทุนทางสังคมสอดคล้องกับ "routine activity theory" ที่เสนอว่า อาชญากรรมมีองค์ประกอบ ได้แก่ ผู้กระทำผิด, เหยื่อ และโอกาสการกระทำผิด ซึ่งได้พัฒนามาเป็นหลักของการดำเนินกิจกรรมเพื่อการป้องกันอาชญากรรมที่ประกอบไปด้วย 4 วิธี ได้แก่ 1) การบังคับใช้กฎหมาย เพื่อเป็นการป้องปรามอาชญากรรมทำให้คนในสังคมมีความเกรงกลัวต่อกฎหมายและบทลงโทษเป็นสำคัญ ทำให้ตัดมูลเหตุจูงใจในการกระทำผิด 2) การปรับสภาพแวดล้อมและจิตใจ 3) การลดช่องโอกาสการกระทำผิด และ 4) การป้องกันอาชญากรรมด้วยการจัดสภาพแวดล้อมทางสังคม

จากการศึกษาใน 3 ชุมชนพบแบบแผนความสัมพันธ์ร่วมกันของกระบวนการทุนทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการป้องกันอาชญากรรม ได้แก่ฐานทรัพยากรธรรมชาติอุดมสมบูรณ์ที่มีความ

หลากหลายของทั้ง 3 ชุมชน ขณะที่ทำให้ทั้ง 3 ชุมชนมีวิถีการผลิต การดำรงชีวิตที่แตกต่างกัน ในด้านต่าง ๆ เกิดเป็นวัฒนธรรม ความคิด ความเชื่อ และเกิดอัตลักษณ์ของชาวชุมชนที่มีลักษณะเฉพาะของชุมชนในแต่ละพื้นที่ เช่น การทำมาหากิน พิธีกรรม ประเพณี ตลอดจนนิสัยใจคอของชาวชุมชน แต่สิ่งหนึ่งที่เหมือนกันก็คือ ระบบความสัมพันธ์ทางสังคมในรูปแบบต่าง ๆ ที่ทำให้เกิดความร่วมมือร่วมใจกัน เกื้อกูลกันในชุมชน แม้ว่าจะเกิดการเปลี่ยนแปลงสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมที่ฟุ้งฟายภายนอกมาขึ้น ทำให้รูปแบบความสัมพันธ์เปลี่ยนแปลงไปจากในอดีตอยู่บ้าง บางลักษณะอาจมีเป็นทางการมากขึ้น อาทิ กลุ่มทางสังคมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตาม รูปแบบความสัมพันธ์ที่เปลี่ยนแปลง ไม่ได้มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงคุณลักษณะของความสัมพันธ์ของชุมชน คนในชุมชนยังสามารถนำทุนทางสังคมเดิมที่มีอยู่มาเป็นพื้นฐานในการสร้างระบบความสัมพันธ์ในวิถีการผลิตในระบบเศรษฐกิจเพื่อการค้า เป็นพลังที่ทำให้ชุมชนสามารถขับเคลื่อนธุรกิจชุมชน จัดการกับปัญหาของชุมชนได้ โดยเฉพาะกระบวนการระดมทุนทางสังคมที่สืบเนื่องมา และได้รับการกระตุ้นโดยองค์ประกอบที่สำคัญ ดังนี้

ผู้นำ ที่มีบทบาทเป็นผู้กระตุ้นให้เกิดการขับเคลื่อนการรวมตัวกันเป็นเครือข่าย ร่วมมือร่วมใจกัน โดยผู้นำต้องเป็นผู้ที่มีความเสียสละ เห็นแก่ประโยชน์ของสาธารณะมากกว่าประโยชน์ส่วนตัว กระตุ้นให้สมาชิกในชุมชนร่วมกัน และกล้าต่อสู้กับปัญหาต่าง ๆ ไม่ย่อท้อ รวมทั้งมีความคิดสร้างสรรค์ พยายามช่วยเหลือตนเอง ไม่คอยหวังพึ่งภายนอก ขณะเดียวกันภายใต้ความเป็นชุมชนเดียวกันที่มีระบบเครือข่าย และระบบอาวุโส ก็ทำให้ในชุมชนมีความเอื้ออาทร ช่วยเหลือแบ่งปันผู้อื่น ไม่เห็นแก่ตัว

การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ โดยเฉพาะความสัมพันธ์ที่เคยช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ประสบการณ์การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเอื้ออาทร การอยู่ด้วยกันแบบร่วมทุกข์ ร่วมสุขมาร่วมกันดำเนินกิจการต่าง ๆ อย่างมีพันธะทางสังคม ด้วยความไว้วางใจ และการยอมเสียสละเวลาหรือประโยชน์ส่วนตัวบางอย่าง เพื่อทำประโยชน์ให้กับส่วนรวม

การจัดระเบียบชุมชน โดยใช้เวทีการเรียนรู้ร่วมกัน ทั้งที่เป็นเวทีที่เป็นทางการ อาทิ เวทีประชาคม และไม่เป็นทางการ สภาสภาแพ สภาผู้นำ ร่วมกันวาง มาตรการ กติกา อันเป็นบรรทัดฐานที่คนจะต้องปฏิบัติร่วมกัน ในการดำเนินกิจกรรมของชุมชน หรือในระบบความสัมพันธ์ในชุมชน กรณีศึกษาทั้ง 3 แห่ง ประสบความสำเร็จในการแสดงให้เห็นว่า ยังคงสามารถสืบสานทุนทางสังคมที่ให้ความสำคัญกับการให้คนที่เข้ามามีส่วนร่วมในระบบความสัมพันธ์ วางกฎเกณฑ์กติการ่วมกัน และให้ความสำคัญกับการทำงานร่วมกันอย่างเสมอภาค

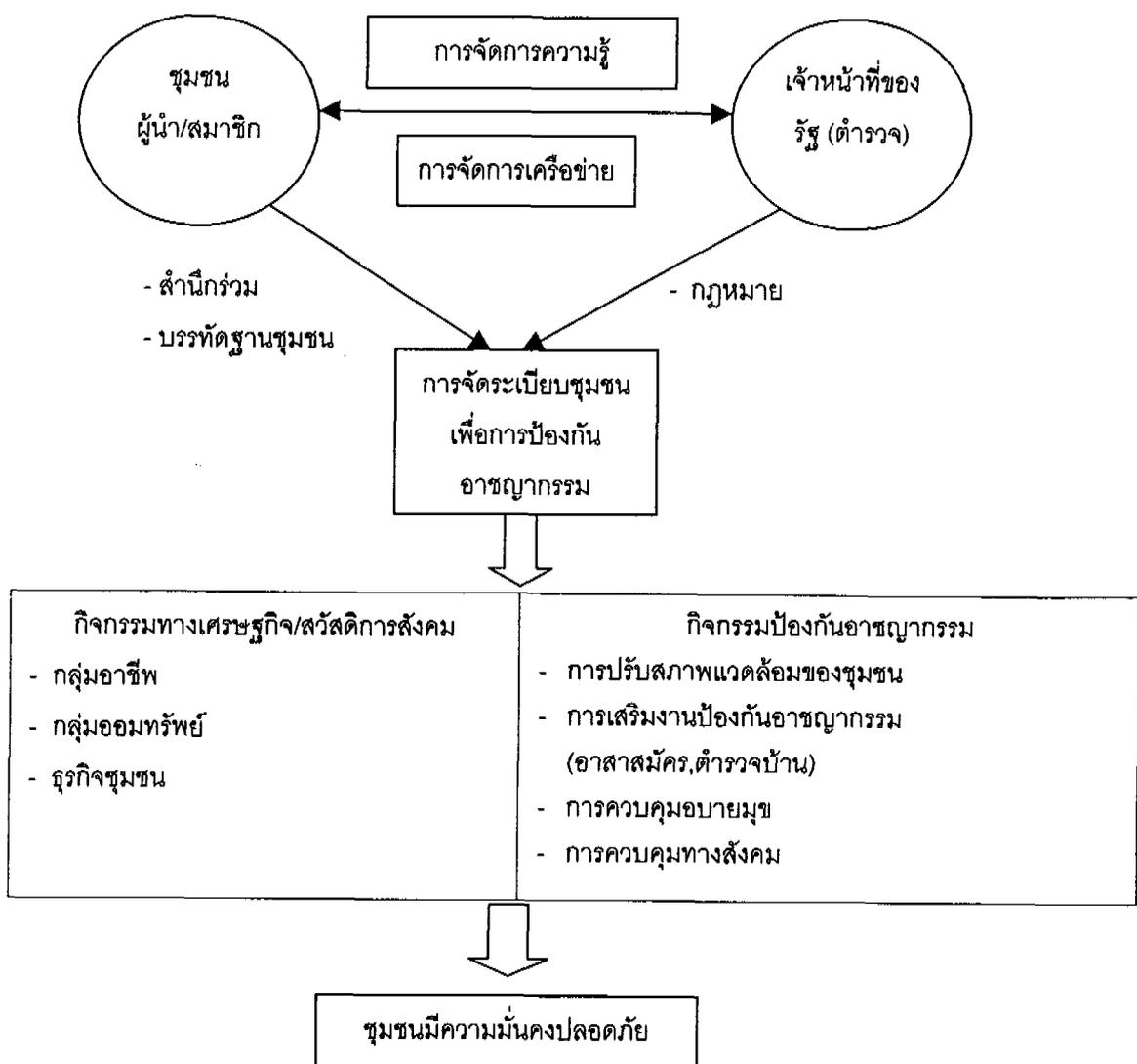
การกระจาย หรือแบ่งปันทรัพยากรและผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ไม่ว่าจะเป็นผลได้ในรูปของเงิน ผลผลิต หรือแม้แต่องค์ความรู้ ข้อมูลข่าวสาร การสร้างระบบสวัสดิการสังคม ฯลฯ

ให้กระจายสู่สมาชิก หรือคนที่เข้ามาร่วมในระบบความสัมพันธ์อย่างเสมอภาค การกระจายทรัพยากร และ ผลลัพธ์ของกิจกรรมอย่างเป็นธรรม ทำให้ลดโอกาสการเกิดความขัดแย้งกัน ทำให้ระบบความสัมพันธ์มีความยั่งยืน คนมีความผูกพันอยู่กับกลุ่มหรือองค์กร เพราะกลุ่มหรือองค์กรสามารถตอบสนองเป้าหมายของสมาชิกได้

กระบวนการทุนทางสังคมจะทำให้เกิดพลังเพื่อให้บรรลุเป้าหมาย ในการป้องกันอาชญากรรมได้นั้น อยู่บนพื้นฐานของการได้รับความร่วมมือจากภายนอกอย่างมาก โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจในการเสริม และสนับสนุนให้กระบวนการทุนทางสังคมในชุมชนสามารถดำเนินการได้ด้วยดี

ภาพที่ 8.2

ตัวแบบการป้องกันอาชญากรรม

กระบวนการทุนทางสังคมในความหมายของความดี สิ่งที่ดีในชุมชนครอบคลุมตั้งแต่กระบวนการของการก่อเกิด การจัดการ จนกระทั่งเป็นผลลัพธ์ที่เป็นเป้าหมาย โดยจากการศึกษาสามารถมีข้อสรุปที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการทุนทางสังคมในการป้องกันอาชญากรรม กล่าวคือชุมชนจะจัดการกิจกรรมการป้องกันอาชญากรรมได้นั้น มีกระบวนการจัดการที่เกี่ยวข้องหลายประการ ทั้งนี้ เนื่องจากการป้องกันอาชญากรรมเป็นทั้งผลลัพธ์ และผลกระทบของกระบวนการทุนทางสังคม จึงไม่สามารถจัดการแบบแยกส่วนได้ แต่ต้องจัดการพร้อมๆ กันไปด้วย โดยเฉพาะการประสานพลังของเครือข่ายในชุมชน แต่ละระดับ อาทิ ปัจเจกบุคคล ครอบครัว กลุ่มเพื่อน สถาบันในชุมชนที่มีความหลากหลาย

1. การจัดการเครือข่าย ถือได้ว่ามีความสำคัญในฐานะที่บ่งบอกว่าชุมชนจะสามารถขับเคลื่อนได้อย่างต่อเนื่องหรือไม่ เพราะหากสามารถจัดการเครือข่ายในชุมชน และระหว่างเครือข่ายภายนอกที่มีบทบาทเกี่ยวข้อง อาทิ ตำรวจ ย่อมส่งผลต่อการประสานพลังในการจัดกิจกรรมเพื่อป้องกันอาชญากรรมภายใต้การจัดการตนเองตามไปด้วย ทั้งนี้จากการประสานพลังของเครือข่าย จากการติดต่อสื่อสาร การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และร่วมทำงาน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันที่ชุมชนร่วมมือ ร่วมใจกัน จะกลายเป็นความเชื่อมั่น ได้

2. การจัดการความรู้ การจัดการความรู้ ที่ผ่านกระบวนการจัดการตั้งแต่ การแสวงหาความรู้ทั้งเก่า และใหม่ การจัดการให้เป็นระบบ การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ และการใช้ความรู้ ชุมชนจะสามารถจัดการความรู้ได้นั้น ต้องมีลักษณะพื้นฐานสำคัญ คือ ความเป็นองค์กรแห่งการเรียนรู้ โดยที่ชุมชน ซึ่งได้แก่ ผู้นำ สมาชิก เครือข่ายในชุมชน และเจ้าหน้าที่ของรัฐ ซึ่งเป็นเครือข่ายภายนอกต้องมีความมุ่งมั่น และพร้อมที่จะเปิดรับโลกทัศน์ในการรับรู้ และยอมรับความคิดร่วมกัน การสร้างวิสัยทัศน์ร่วม การเรียนรู้และทำงานเป็นทีม และเป็นหุ้นส่วน

3. การจัดระเบียบชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม เป็นผลลัพธ์ที่เป็นของการบูรณาการเพื่อนำไปสู่เป้าหมายความมั่นคงปลอดภัยของชุมชน และความสัมพันธ์เกี่ยวเนื่องกับวิถีชีวิต โดยมีทั้งการจัดการกับอาชญากรรมโดยตรงอย่างเช่น การใช้กฎหมาย อย่างตรงไปตรงมา หรือการจัดการกับอาชญากรรมโดยอ้อม เช่น จากการมีส่วนร่วมของคนในเครือข่าย เป็นการจัดระเบียบชุมชนโดยการลดเงื่อนไขของการเกิดอาชญากรรม โดยการบูรณาการกิจกรรม ที่เป็นสวัสดิการเพื่อการอยู่ดีกินดี ในทุกระดับ และเชื่อมโยงสวัสดิการทุกด้านของชีวิตไว้ด้วยกัน ประกอบด้วย ด้านการศึกษา สุขภาพ ความมั่นคงในชีวิต เพื่อลดโอกาสของการกระทำผิด และสร้างกลไกในการช่วยกันดูแลตนเอง และการป้องกันอาชญากรรมอย่างเป็นรูปธรรม เช่น การปรับปรุงสภาพแวดล้อมชุมชน การจัดตั้งอาสาสมัครดูแลชุมชน

อย่างไรก็ตาม การป้องกันอาชญากรรมกล่าวโดยสรุปได้ว่า ในแต่ละชุมชนจะมีรายละเอียดของแบบแผนการจัดการ กิจกรรมที่แตกต่างกันได้ ตามแต่ละชุมชน จะมีกลไกที่เป็นองค์ประกอบที่แตกต่างกัน

ข้อเสนอแนะ

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบายต่อหน่วยงานตำรวจ

การนำกระบวนการทัศน์ทางสังคมมาใช้ในการป้องกันอาชญากรรม จากการศึกษาพบว่า มีประเด็นท้าทายในการนำไปการปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรมได้แก่ 1) กระบวนการ และกลไกอย่างไรที่จะเอื้ออำนวยต่อการนำมาใช้ประโยชน์ในการป้องกันอาชญากรรม 2) การสร้างเครือข่ายความร่วมมือในฐานะเป็นหุ้นส่วนระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจและชุมชน

1. การทำงานร่วมกับชุมชนจำเป็นต้องศึกษาข้อมูลชุมชน เริ่มต้นด้วยการค้นหาทุนทางสังคม และข้อมูลศักยภาพของชุมชน โดยการทำความเข้าใจทุนทางสังคม เชื่อมโยงองค์ประกอบภายในชุมชน ผู้นำ สมาชิก ภูมิปัญญาความรู้ ระบบคิด การปฏิบัติ และองค์ประกอบภายนอก ระบบความสัมพันธ์ นอกจากนี้จำเป็นต้องสืบค้นทุนทางสังคม กิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคมที่เป็นอุปสรรคต่อการสร้างกระบวนการทุนทางสังคม

2. การทำงานร่วมกันการทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วน เรียนรู้ร่วมกับชุมชนโดยยึดชุมชนเป็นศูนย์กลางเพื่อการป้องกันหรือควบคุมป้องกันอาชญากรรมโดยตรง และโดยอ้อม มีจุดเน้นคือการสร้างเครือข่าย การทำงานแบบเป็นหุ้นส่วน (partnership) และการทำงานโดยให้ปัญหาเป็นตัวตั้ง (problem oriented) และจากการศึกษาในชุมชน และประสบการณ์การทำงานพบว่าการเริ่มต้นทำงานกับแกนนำที่เข้มแข็ง สถาบันที่ชุมชนให้การยอมรับเป็นจุดเริ่มต้นของการรวมพลังซึ่งจะทำให้เกิดกิจกรรมและสามารถได้รับความร่วมมือได้อย่างดี

2.1 การทำงานร่วมกันแบบเป็นหุ้นส่วนเชิงสถาบัน คือการทำงานร่วมกันระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ กับ โรงเรียน องค์การชุมชน ฯลฯ

2.2 หุ้นส่วนเชิงปัญหา เช่น เมื่อเกิดอาชญากรรมขึ้น ผู้ที่เกี่ยวข้องในปัญหานั้นจะต้องทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหา หรือเมื่อมีปัจจัยเสี่ยงเกิดขึ้นมาในชุมชนที่จะนำไปสู่การเกิดอาชญากรรมได้ เช่น การแพร่ระบาดของยาเสพติด ผู้ที่เกี่ยวข้องก็จะทำงานร่วมกันเพื่อแก้ปัญหานั้น

2.3 หุ้นส่วนเชิงสมาชิก เช่น ระหว่างเจ้าหน้าที่ตำรวจ กับสมาชิกอาสาสมัครในชุมชน ฯลฯ

3. การปรับนโยบายและรูปแบบการทำงานของเจ้าหน้าที่หน่วยงานของรัฐ โดยเฉพาะเจ้าหน้าที่ตำรวจ ปรึบทวิธีในการป้องกันอาชญากรรม ที่มุ่งเน้นการใช้สายตรวจ โดยหันมาใช้ยุทธวิธีตำรวจที่มุ่งเน้นแนวคิดแบบ “การตำรวจชุมชน” โดยเปิดโอกาสให้ประชาชนในพื้นที่เข้ามามีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญา และร่วมปฏิบัติให้มากขึ้น เป็นหุ้นส่วนในลักษณะของชุมชนนำรัฐหนุน และต้องดำเนินการในลักษณะที่ค่อยเป็นค่อยไป เป็นขั้นตอนจากการทำงานในหน้าที่อย่างเต็มกำลังโดยลำพังเพื่อสร้างศรัทธา และขยายสู่การผูกมิตรไมตรีหรือกิจกรรมตำรวจชุมชนสัมพันธ์ที่ดำเนินการในขณะนี้ ขยายระดับการทำงานอย่างเป็นหุ้นส่วนจนถึงประชาชนเป็นผู้ดำเนินการ โดยการ

3.1 ปรับเปลี่ยนทัศนคติและพฤติกรรมการปฏิบัติหน้าที่ของเจ้าหน้าที่ตำรวจ ปรับเปลี่ยนทัศนคติของเจ้าหน้าที่ตำรวจ “เน้นการทำงานในรูปแบบ ทำงานเพื่อประชาชน เพื่อการแก้ไขปัญา” ให้ความสำคัญกับปัญหาต่างๆ ที่ต้นเหตุ และเข้าไปดำเนินการแก้ไขปัญาตั้งแต่ต้น งานบางลักษณะแม้ว่าจะไม่ใช่หน้าที่ความรับผิดชอบโดยตรง ไม่ควรปล่อยปละละเลย จนเกิดเป็นปัญหาเรื้อรัง เช่น การจับกลุ่มของกลุ่มวัยรุ่นมั่วสุมเสพยา หรือการจับกลุ่มดื่มสุรา ในเวลากลางคืน ในทางสาธารณะ, การทิ้งขยะไม่เป็นที่ ควรเข้าไปดำเนินการแก้ไข มากกว่าดำเนินการที่ปลายเหตุ

3.2 เน้นการทำงานในรูปแบบกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน เพราะความสงบสุขของชุมชนเกิดจากความร่วมมือในการแก้ไขปัญา ปัจจัยเสี่ยงที่จะเกิดอาชญากรรมย่อมส่งผลกระทบต่อชุมชนโดยรวมทุกคน

3.3 กระบวนการดำเนินการที่เกิดขึ้น ที่เปิดช่องทางให้ชุมชน และประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการทำงาน ร่วมคิด ร่วมวางแผน ค้นหาปัญหา จัดลำดับความสำคัญของปัญหา ร่วมคิดกลยุทธ์ในการแก้ปัญานั้นๆ ร่วมดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์ ร่วมประเมินผล และร่วมฉลองความสำเร็จ

4. การป้องกันอาชญากรรม คือควบคุมและป้องกันไม่ให้เกิดปัจจัยเสี่ยงเกิดขึ้น หรือ เกิดขึ้นหรือให้มีน้อยที่สุดที่ชุมชนสามารถควบคุมได้ อาทิ เกิดปัจจัยเสี่ยงทางเศรษฐกิจ ที่ทำให้เกิดความขาดแคลนในชุมชน ส่งเสริมให้ชุมชนสร้างเวทีการเรียนรู้ และดำเนินการชดเชยปัจจัยเสี่ยงดังกล่าวโดยการ ให้ความสำคัญ กับ สถาบันชุมชน ครอบครัว วัด โรงเรียน หรือโดยการเพิ่มโอกาสทางเศรษฐกิจให้มากขึ้น การชดเชยปรับสภาพแวดล้อมชุมชนให้มีความปลอดภัยจากโอกาสที่เอื้อต่อเกิดอาชญากรรมให้มากขึ้น เป็นต้น “การจะสามารถชดเชยปัจจัยเสี่ยงได้ต้องเกิดมาจากเวทีการเรียนรู้ การทำงานร่วมกันกับทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้อง :ซึ่งจะส่งผลกระทบต่อให้ชุมชนมีศักยภาพในการป้องกันอาชญากรรม และทำให้ชุมชนมีความมั่นคงปลอดภัยมากขึ้น

5. มุ่งเน้นการสร้างระบบการทำงาน ให้มีลักษณะเป็น "สัญลักษณ์" ของความเชื่อมั่นและความอบอุ่นใจ โดยยึดหลักความโปร่งใส เป็นธรรม และสามารถตรวจสอบได้

ข้อเสนอต่อชุมชนต่อการป้องกันอาชญากรรม

การที่ชุมชนสามารถดำรงอยู่ได้นับจากอดีตมาจนถึงปัจจุบันนั้น ชุมชนได้สร้าง และสะสม มาจนถึงปัจจุบัน โดยการมีระบบคิด และวิธีการการปฏิบัติ ซึ่งทั้งหมดนี้อาจเรียกว่า เป็นทุนทางสังคมของชุมชน ทั้งที่เป็นนามธรรม (เช่น ความรู้ ความคิด ความเชื่อ ระบบความสัมพันธ์ คุณลักษณะของแต่ละชุมชน) และที่เป็นรูปธรรม (เช่น งานหัตถกรรม เครื่องมือ เครื่องใช้ ผลผลิตในรูปแบบต่าง ๆ) ก็คือสิ่งที่สะท้อนวิถีชีวิตและสิ่งต่าง ๆ ที่คนในชุมชนได้สร้างสรรค์และสืบทอดมา ดังนั้น หากจะใช้ทุนทางสังคมที่ชุมชนมีอยู่มาช่วยเสริมสร้างการป้องกันอาชญากรรม จำเป็นสืบค้น และทำความเข้าใจถึงตัวระบบความรู้และระบบความสัมพันธ์ ที่เป็นรากฐานรองรับการดำรงอยู่ของสิ่งที่เป็นรูปธรรม โดย

1. ร่วมกันสร้างสรรค์ "ค่านิยมร่วมของชุมชน"(shared values) ค่านิยมร่วมเป็น "หลักปรัชญา"ให้สมาชิกในชุมชนถือปฏิบัติ เป็นแนวทางในรักษาความสงบเรียบร้อยของชุมชน
2. ส่งเสริมให้ชุมชน องค์กรชุมชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการระบุปัญหา และร่วมวิเคราะห์สาเหตุ ตลอดจนมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญหาในชุมชนที่อาจนำมาสู่การเกิดอาชญากรรมในชุมชน
3. กระตุ้นเตือนให้ชุมชนตระหนัก และรับรู้ถึงปัญหาในชุมชน และรับรู้ถึงศักยภาพของตนเองว่าเป็นผู้แสดงสำคัญ (main player) ในการป้องกันอาชญากรรมในชุมชน
4. สร้างกลไกของชุมชนในการสอดส่องดูแลผู้กระทำผิดในชุมชน และทำให้เกิดความมั่นใจว่าจะมีการดำเนินการตามข้อตกลงที่ผู้กระทำผิดจะต้องปฏิบัติตาม
5. ส่งเสริมให้ชุมชนเป็นแกนหลักในการลดความเสี่ยงของการเกิดอาชญากรรม อิทธิพลในชุมชน เข้าร่วมแก้ไขปัญหากับหน่วยงานของรัฐในฐานะเป็นหุ้นส่วนการปฏิบัติการป้องกันแก้ไขปัญหาอาชญากรรมในชุมชน โดยการสร้างพันธมิตรทางสังคมของประชาชนในชุมชน และระหว่างชุมชนกับหน่วยงานของรัฐ

ข้อเสนอเชิงการศึกษาต่อไป

1. ในการศึกษาวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งต้องเก็บรวบรวมข้อมูลเชิงลึก แต่เนื่องจากสภาวะแวดล้อมที่เกิดขึ้นไม่ได้อยู่ในสภาวะคงที่ ทำให้การรวบรวมข้อมูลกระทำได้ยาก กล่าวคือ เมื่อสถานการณ์เปลี่ยนแปลงไป ก็จะส่งผลให้ข้อมูลที่จัดเก็บเปลี่ยนไปด้วย และหากใช้เวลาในการศึกษายาวนาน ยิ่งก่อให้เกิดข้อจำกัดในการรวบรวมข้อมูลมากขึ้น

2. การศึกษาวิจัยชุมชนต่อไป ควรใช้การวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกิจกรรมการป้องกันอาชญากรรมร่วมกัน โดยเฉพาะการหาโจทย์วิจัยร่วมกัน เพื่อนำไปสู่การพัฒนาองค์ความรู้ในเชิงกว้าง และเชิงลึกตามความต้องการของชุมชนมากขึ้น